

انسان اولیه در ایران

دکتر احمد مجتهدی: گروه جغرافیا - دانشگاه اصفهان

است. البته عقیده اخیر روشن‌تر و گویاتر است زیرا آنها احتمالاً در خلال دوره یخچالی ورم جذب انسان‌هایی که در جنوب اروپا، خاورمیانه و شاید هم شمال آفریقا زندگی می‌کردند، شدند. به نظر می‌رسد انسان نئاندرتال خاورمیانه تا آفریقا گسترش یافته زیرا شواهدهای روشنی بین انسان‌های شانیدار^۱، آمود^۲ و حتی جبل^۳ در مراکش وجود دارد^۴ و بعضی از آنها در دامنه‌های غربی زاگرس در عراق و ایران در مناطق شمال‌البرز و کوه‌های هندوکش، آسیای مرکزی و افغانستان زندگی می‌کردند^۵.

در سال ۱۹۲۹، سی.اس. کون^۶ در غار بیستون واقع در ۳۶ کیلومتری باختران حفاری‌هایی به عمل آورد و بخشی از استخوان زیرس ساعد و دندان پیشین انسانی را همراه با وسائل صنعتی موثرترین که بسیار خوب درست شده بودند یافت. بدین ترتیب غار بیستون ظاهراً^۷ در خلال دوره یخچالی ورم به وسیله انسان‌هایی اشغال شده بوده است. اما چون استفاده از روش کریبن^{۱۴} در مورد آن وسائل امکان‌پذیر نبود بدین جهت تاریخ دقیق آنها روشن نیست.

در خلال دورانی که بشر در غارها بسر می‌برد انسان غار بیستون در ساختن آلات و ابزار دقیق‌تر شد. این وسائل با آنچه در سوریه، شمال عراق ساخته می‌شد قابل مقایسه است ولی باید دانست که آنچه در بیستون بدست آمد، از نظر تعداد و تنوع شکل محدودتر می‌باشد علاوه تعداد شمشیرها و تیغه‌هایی که در بیستون بدست آمده بیشتر است. البته این امر دلیل بر تکامل بعدی این وسائل در اینجا است و با آنکه می‌توان گفت بیستون محلی دورافتاده بوده و مردم آن مستقلاً^{۱۵} وسائل

بقایای فسیل شده انسان‌های اولیه در سراسر دنیا بسیار کم است و ایران نیز از این قاعده مستثنی نمی‌باشد. علاوه این امر مسلم است که انسان اولیه احتمالاً^{۱۶} نوع پیتکانتروپ‌ها از یکی از مناطق گرمسیری و یا نیمه گرمسیری دنیای قدیم یعنی آفریقا یا آسیا از طریق خاورمیانه به جاهای دیگر راه یافته است.

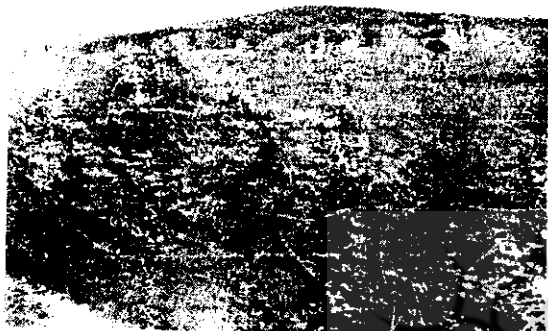
بنابراین مهاجرت‌های اولیه و بسیار مهم او می‌باید در این منطقه صورت گرفته باشد ولی کلاً^{۱۷} از منطقه خاورمیانه برای بدست آمدن مسیرهای محدود انسان اولیه، فسیل پیدا نشده است.

اما فسیل‌های انسان پالئولیتیک در بسیاری از قسمت‌های ایران یعنی از دریاچه ارومیه در شمال غربی ایران تا شیراز در جنوب و در سواحل جنوبی خزر تا جنوب خراسان یافت شده است. از دوره پالئولیتیک تحتانی آثار زیادی در جنوب غربی آسیا، فلسطین اشغالی، لبنان، اردن، سوریه و قفقاز پیدا شده ولی هیچیک از آنها تا بحال در ایران دیده نشده است.

دوره پالئولیتیک میانی را با انسان نئاندرتال و تمدنی که در عصر موثرترین کسب کرده می‌شناسند، با شواهد و مدارک موجود هنوز غیرممکن است اصل نئاندرتال‌ها را که در اروپا و جنوب غربی آسیا زندگی می‌کردند نشان دهیم، آنچه مسلم است این است که نئاندرتال‌ها چه آنها که در ایران و دیگر بخش‌های جنوب غربی آسیا زندگی می‌کردند و چه آنها که در اروپا بودند از کاکاسویدهای (CAUCASOIDS) آخرین دوره یخچالی مشتق شده‌اند ولی هنوز روشن نشده است که آیا خصوصیات مجموعه‌ای تنها در اثر تغییر و انتخاب صورت گرفته و یا این خصوصیات در اثر اختلاط با انسان‌های غیر کاکاسویدی به اروپا و آسیای جنوب غربی راه یافته

ارتفاع دارد و سائلی از اسان پالئولیتیک فوقانی که بدان انسان AURIGNACIAN نیز می‌گویند در دوره‌ای بین ۲۵ تا ۱۵ هزار سال پیش می‌شود بدست آمد^{۱۳}.

به طور کلی در آسای غربی اسکلت‌های زیادی که مربوط به پالئولیتیک فوقانی باشند، بدست نیامده ولی بعضی اسکلت‌های سهم از ایران بدست آمده‌اند. در غار هوتو سه اسکلت یکی از آنها

شکل شماره ۱۰- معنای عمومی غار هوتو

عکس شماره ۲- کشف شده از غار هوتو

مورد احتیاج خود را اختراع و تکمیل کرده‌اند، اما ممکن است گفته شود که بین انسان‌های اولیه ایران یا اسان‌های سوریه و شمال عراق روابط وجود داشته است.

غار تمنت (TAMTAMEH) در ۱۵/۵ متری سطح دریا و در حدود ۲۰ کیلومتری شمال غربی دریاچه ارومیه واقع شده است. در این غار قطعاتی از سنگ آتشرنه بدست آمده و چنین بر می‌آید که سنگهای مزبور را از قطعه سنگی دیگر جدا کرده‌اند و روی آن نیز کاری انجام نداده‌اند. از این امر چنین استنباط می‌شود که مردمی که در این غار زندگی می‌کرده‌اند مثل غار نسیون غربیا " سندی هم سطح داشته‌اند هر چند که اسان غار تمنت از لحاظ ابرار سازی مهارت کمتری داشته است. در این غار بخشی از استخوان لگن یک انسان نیز بدست آمده است^۷.

از همان وسائل پالئولیتیکی که در بیستون پیدا شده (در این مورد بدان وسائل موثرترین گفته شده) در نزدیک روستای خونیک در کنار جاده رابل - مشهد و در محلی که بدان اصطلاحاً " کریدور - سرخس گفته می‌شود نیز یافته‌اند. احتمال زیاد می‌رود که بقایای ارکئولژیکی هر قسم مهاجرت پالئولیتیکی و یا دیگر تغییر مکان‌های انسانی در این دوره در امتداد این کریدور پیدا شود^۸.

آثار صنعتی خونیک در حالیکه شایهت زیادی به بیستون دارد استادی بیشتری را در مومن نشان می‌دهد. در خونیک نیز مثل دیگر محل‌های هم عصر خود در ایران اسان نئاندرتال یا احتمالاً " انسانی دیگر از پالئولیتیک میانی مدت زیادی زندگی کرده و در خلال همین دوره بود که هر ابزار ساری‌اش بسیار تکامل یافته ولی ادعای که منجر به فاصله گرمس از مرصهای قبلی باشد در آن دیده نمی‌شود^۹.

در سال ۱۹۳۲، وی. ای. براون^{۱۰} از محلی که در ۴۵ کیلو - متری دریاچه نیریز در جنوب غربی شیراز واقع در ۲۴۰۰ متری سطح دریا است و سائلی از پالئولیتیک میانی پیدا کرد. دریاچه نیریز که امروزه آبی شور دارد ممکن است در دوره پالئولیتیک میانی دریاچه شیرینی بوده است.

ظاهراً " در استادی دوران بعد یخچالی سواحل دریای خزر محل عبور گروههای انسان‌ها از شرق به غرب و یا برعکس بوده است. این امر از نظر جغرافیائی منطقی است و آنچه از قدیم الایام جا مانده مؤید این واقعیت می‌باشد^{۱۱}.

در سال ۱۹۵۰ هیئت اعزامی پی بادی (PEABODY) از موزه هاروارد، در خوزستان و لرستان به بررسی‌های باستان‌شناسی پرداخت. در خلال این بررسی‌ها در منوچهرآباد در جنوب غربی دزفول در پایله^{۱۲} و در جنوب شرقی دزفول در سراب دره ۱۱/۵ کیلومتری جنوب غربی خرم‌آباد در زیر دو صخره که مشرف به خرم‌آباد است، آلات و ابزار سنگی زیادی بدست آمد. در زیر یکی از دو صخره اخیرالذکر به نام سنگ گچی که ۹۰ متر از سطح دریا

مرد و دو نفر دیگر زن بوده‌اند از زیر خاک بیرون آورده شدند . اسکلتهای غار هوتو را می‌توان اسکلتهای پالئولیتیک فوقانی موئیلیان (MOUILLIAN) یا کاسپین (CASPIAN) نیز دانست . خاکی را که در زیر جمجمه‌های ۲ و ۳ این اسکلتهای باقی مانده با کربن ۱۴ امتحان کرده‌اند ۹۳۳۵ سال عمر را نشان می‌دهد . به عبارت دیگر این غار با غار نزدیک آن که به غار بِلت (BELT) معروف است و در حدود ۱۰۰۰۰۰ سال پیش یعنی در اواخر آخرین دوره یخچالی در اروپا محل سکونت انسان‌ها بوده است .

وسایل و ابزار غار هوتو و نیز استخوان حیواناتی که در پائین‌ترین طبقه آن بدست آمده می‌توانند از سیل مزولیتیک ۱۴ غار بِلت که طبق تشخیص کربن ۱۴ هم سال می‌باشند به غار هوتو آمده باشند . علاوه بر مردمی که در غار هوتو از قدیم‌ترین ایام تا دوره‌ای که اصطلاحاً " دوره قرمز اول گفته می‌شود زندگی می‌کردند به انسان‌هایی که در غار بِلت بسر می‌بردند و به شکار فک می‌پرداختند شباهت داشتند و وسایل شکارشان به وسایل انسان‌هایی که اصطلاحاً " موش خوران " نام گرفته‌اند بی‌شابهت نبوده است^{۱۵} . غار بِلت که بدان غار کمر بند نیز گفته می‌شود در ۸ کیلومتری غرب بهشهر و در ۳۶ متری سطح دریای خزر واقع شده آنچه از نئولیتیک از غار بِلت بدست آمده بی‌لایه‌های نئولیتیک قرار دارد و از ۱۰۰۰۰۰ تا ۵۰۶۰۰۰ سال قبل از میلاد می‌باشد^{۱۶} .

وسایل و ابزار بدست آمده سنگی ، تیغه‌ای بوده و در بین آنها تیغه‌های تراش با شکل‌های هندسی زیبا دیده می‌شود . اسکلتهای انسان‌های دوره مزولیتیک که به شکار غزال می‌پرداختند و آنچه در غار کمر بند بدست آمده مطالب کمی راجع به سرنوشت انسان و یا ماطقی که در آنها مردم پالئولیتیک به ساختن تیغه می‌پرداختند در اختیار ما می‌گذارد . با وجود این حاوی اطلاعات فراوانی درباره مردم دوران مزولیتیک و نئولیتیک و فرهنگ و تمدن آنها می‌باشد .

در بهار سال ۱۹۴۹ در حفاری‌هایی که در کوه‌های بختیاری واقع در غرب اصفهان انجام گرفت آثار و بقایای زندگی انسان ده هزار سال قبل از میلاد در غار تنگ پابدا (PABDA) شناخته شد . در این‌جا انسان برای تهیه خوراک خود به شکار می‌پرداخت و به طرز استعمال چکش سنگی ترسنگی دستی آشنائی داشت .

برای دوود باستان شناس آمریکائی می‌نویسد : آثار گنج تپه نزدیک باختران که بنا به آزمایش کربن ۱۴ مربوط به ۷۰۰۰ تا ۸۵۰۰ سال پیش از میلاد است نشان می‌دهد که آلات و ابزار در آن زمان در این ناحیه هنوز از سنگ است و داس‌های سنگی " یعنی داس‌هایی که با قطعات سنگ در میان دو چوب قرار -

می‌گرفت " پدیدار می‌شود که گاه ماسه‌های سنگی در کنار آن است . تعداد زیادی مجسمه‌های کوچک از حیوانات اهلی با گل‌خام و حتی بعضی قطعات ظروف گلی دیده می‌شود که در نتیجه حریتی که اتفاق افتاده پخته شده اند .

ظاهراً در ابتدای دوران بعد یخچالی سواحل دریای خزر محل عبور گروه‌های انسان‌ها از شرق به غرب و یا برعکس بوده است . این امر از نظر جغرافیائی منطقی است و آنچه از قدیم - الایام به جا مانده مؤید این واقعیت می‌باشد .

بعضی از محل‌هایی که قبلاً از آنان ذکری به میان آمد مثل بیستون از پالئولیتیک فوقانی در آنها چیزی بدست نیامده و در دیگر جاها نیز از جنبه‌های پالئولیتیک فوقانی اسکلتهای انسان و یا ابزار و یا آلات مربوطه او چیزی پیدا نشده است اما دانشمندان معتقدند برای پیدا کردن غارها و یا پناهگاه‌هایی که انسان پالئولیتیک در آن زندگانی می‌کرده باید در مثلث شیراز ، مشهد ، زاهدان ، بخصوص در منطقه بم ، کوه نفتان به جستجو پرداخت . در اواخر آخرین دوره یخچالی ، بعضی از مناطق ایران مثل سواحل دریای خزر ممکن است شاهراه‌های مهمی برای مهاجرت افرادی بوده‌اند .

با بهتر شدن شرایط جوی بعد از دوره یخچال‌ها مهمترین وسیله ارتزاق یعنی صید و شکار در دوره مزولیتیک به نواحی شمالی اوراسیا گسترش یافت و این امر تا آمدن زارعین نئولیتیک از حدود ۳۰۰۰ سال قبل از میلاد به این طرف ادامه یافت^{۱۷} .

تمدن دوره نئولیتیک مثل تمدن دوره قبل از آن یعنی مزولیتیک خیلی قبل از آنکه در نقاط شمال ایران بوجود آید ، در نقاط محدودی در جنوب وجود داشت زیرا شرایط آب و هوائی جنوب ایران برای زندگانی دوره نئولیتیک مساعدتر بوده است . عده‌ای معتقدند که محل اصلی نئولیتیک احتمالاً " در چند کیلومتری غار هوتو می‌باشد . مسلم است که تاریخ‌هایی که کربن ۱۴ از این غار بدست داده آن را در قدیمی‌ترین غارهای شناخته شده در آورده است . تاریخ‌های مربوط به دوره نئولیتیک این منطقه خیلی قدیمی‌تر از نئولیتیک اروپاست و به عقیده کون منطقه خزر می‌تواند محلی باشد که نئولیتیک اروپا از آن بوجود آمده باشد .

بدین ترتیب شخصی می‌تواند با اطمینان ادعا کند که ایران و مناطق محاور آسیای جنوب غربی مناطق اصلی شروع تمدن بوده‌اند زیرا انسان نئولیتیک در تمام این منطقه از سواحل دریای مدیترانه تا ماوراء سواحل دریای خزر همه جا پراکنده بود^{۱۸} .

قلوه سنگ‌هایی که در بالاترین سطح غار هوتو بدست آمده در نوع خود بی‌نظیرند زیرا در بین آنان وسایل سنگی صیقل نیافته ، استخوان‌هایی از حیوانات اهلی و نیز استخوان‌های حیواناتی که در شرف اهلی شدن بودند یافته شده است . این تمدن را

اصطلاحاً " شبه نئولیتیک خوانده، و تاریخ آن به میانه تمدن بزولیتیک و نئولیتیک غار بلت مربوط می‌شود.

از غار هوتو اسکلت یک زن مزونئولیتیک و دو بچه بدست آمده است. یکی از این اسکلت‌ها که مربوطه ۱۵۰۰ تا ۶۱۳۵ سال قبل از میلاد می‌شود از جمله قدیمی‌ترین آثاری است که از دوره نئولیتیک شناخته شده است. دیگر آثار شناخته شده مربوط به دوره نئولیتیک که در غار بلت بدست آمده عبارتند از:

سفال‌های نئولیتیک: سه نمونه " ۲۶۰ ± ۷۲۸۰ سال پیش " یا " ۵۳۳۰ سال قبل از میلاد ۱۹ " ۲۰.

آثار غیر سفالی پیش از نئولیتیک: دو نمونه " ۳۳۰ ± ۷۷۹۰ سال پیش یا ۵۸۴۰ سال قبل از میلاد.

در غار هوتو نیز آثاری بدست آمده که از نظر قدمت مشابه آثار فوق می‌باشد از آنجمله سفال‌های نرم نئولیتیک " ۴۲۵ ± ۶۳۸۵ سال پیش و با " ۴۴۳۵ سال قبل از میلاد شبه نئولیتیک ۵۰۰ ± ۸۰۷۰ سال پیش یا " ۶۱۲۰ سال قبل از میلاد.

با توجه به اعداد فوق باید گفت نمونه‌های نئولیتیک با سفال فرم فوقانی غار بلت شروع شده و تا سفال رنگی شبیه به سیالک ۲ ادامه یافته است ۲۱.

پیوستگی این انسان‌های اولیه و تمدن‌شان در ایران و نیز در آسیای جنوب غربی تا به امروز کاملاً شناخته شده است.

باید خاطر نشان شود که در غار هوتو سطحی که در آن سفال رنگی پیدا شده طبق محاسبات کربن ۱۴، ۴۸۰ ± ۴۸۳۰ سال از عمر این سفال‌ها می‌گذرد. پس از آن ۱۲ نمونه از عصر آهن که مربوط به ۲۱۰ ± ۲۶۸۵ سال پیش تا ۳۳۰ ± ۲۹۵۰ سال پیش می‌شود یافته‌اند.

از فاصله زمانی ۲۰۰۰ سال که سفال رنگی را از عصر آهن جدا می‌کند و در جاهای دیگر آن را عصر برنز می‌نامند در غارهای کناره دریای خزر که در شناخت تکامل انسان و تمدن او کمک زیادی به محققین کرده‌اند مدارکی وجود ندارد.

توضیح:

در حال حاضر برای مشخص کردن قدمت آثار باستانی از سیستم کربن استفاده می‌شود. این نوع روش محاسبه در سال ۱۹۴۰ به وسیله WILLARD - FLIBRY در انستیتوی مطالعات دانشگاه شیکاگو آغاز گردید و تا سال ۱۹۵۰ فقط قدمت چند نمونه از آثار قدیمی محاسبه و اعلام شد، اما از اواسط سال ۱۹۶۰ قدمت صدها آثار و ابزار قدیمی به وسیله رادیوکربن در جهان محاسبه شده و می‌شوند. برای بدست آوردن اطلاعات بیشتر و روش محاسبه در این زمینه به دائرة المعارف آمریکا نا جلد دوم چاپ ۱۹۸۱ صفحات ۱۹۵ و ۱۹۶، مراجعه فرمائید.

منابع

- 1- SHAINDER.
- 2- AMUD.
- 3- DJEBEL MIRUD.
- 4- CARLETONS. Coon. the Brigin of Races. P.516. London 1963.
- 5- H.Field, Ancient and modern man in south Western Asia. P.165.
- 6- C.S.COON.
- 7- C.S.COON, Seven Caves, P.301.
- 8- COON " Cave exploration in IRAN 1949 " Univ. museum, univ. of Pennsylvania , Philadelphia. PP. I-124.
- 9- COON, seven caves, P.127.
- 10- W.E. Browne.
- 11- COON, the origin of races. P.562.
- 12- PAPILEH.
- 13- M.F. Ashley Montagu - Culture and the Evolution of man P.13 New York Bxford University Press 1963.
- 14- Seal. Mesolithic.
- 15- R. Braidwood, B,howe and C.A.reed " th-eiranian pre historic projectiv-science (1961) PP. 2008-10.
- 16- E.K.Ralph "univ of Pennsylvania Radioc-arbon Date "science "1955" PP.149-51.
- 17- L.S.B.Leakey- the Evolution of man and his culture. P.142. United State 1960.
- ۱۸- دکتر نظام‌الدین مجیدشیبانی: تاریخ تمدن. جلد اول عصر نوسنگی - از انتشارات: دانشگاه تهران، ۱۳۴۳.
- 19- Ibid P.197.
- ۲۰- هدی فیلد: مردم شناسی ایران - ترجمه: دکتر عبدالله فریار - تهران، ۱۳۴۳.
- 21- H.Field, ancient and modern man, P.126.